

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ ПЕДАГОГА

УДК:159.923.3

Камінська О.В.

Доктор психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне (Україна)

Анотація. В статті здійснюється аналіз психологічних характеристик, що сприяють підвищенню ефективності діяльності педагога, оптимізують процес виконання ним своїх професійних функцій. Визначено сукупність професійно важливих якостей, що сприяють успішній самореалізації особистості у сфері педагогічної діяльності. Висвітлено роль таких характеристик, як толерантність, низька конфліктність, впевненість в собі, комунікабельність, емпатійність, рефлексивність, емоційна стабільність, у процесі професійної самореалізації педагога. Підкреслено необхідність розвитку зазначених характеристик в контексті реалізації особистісно орієнтованого підходу, як таких, що дозволяють встановлювати та підтримувати гармонійні взаємини із суб'єктами педагогічного процесу, розкривати потенціал учня, спрямовувати його на розвиток та вдосконалення власних здібностей.

Ключові слова: професійні якості, професіограма, професійна самореалізація, професійне самовдосконалення.

Постановка проблеми. Соціально-економічні зміни, що активно відбуваються в сучасному соціумі, висувають нові вимоги до представників різних професій, зокрема до тих, що працюють в системі «людина-людина». Тенденція гуманізації освіти, що особливо активно проявляється в останні роки, вимагає перебудови педагогами різноманітних аспектів своєї діяльності. В основі такої

перебудови повинно лежати, перш за все, усвідомлення власних професійно важливих якостей, що відбувається на основі рефлексії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В сучасній науці існують різні точки зору на те, які якості забезпечують ефективність професійної діяльності педагога. Ці позиції чітко відображені у професіограмах. Так, В.О. Сластьонін [10] виділяє якості суспіль-

ної, професійно-педагогічної спрямованості, а також відповідність вимогам психолого-педагогічної підготовки та сукупність вмінь і навичок (конструктивні, організаторські, комунікативні, дослідницькі, прикладні). І. Г. Баранюк [2] стверджує, що провідними чинниками, що забезпечують процес ефективної діяльності педагога є психологічна й соціальна, фізична, науково-теоретична та практична готовність. Р. А. Міжеріков та М. Н. Єрмоленко [7] вважають, що важливими професійно-педагогічними якостями є логічне мислення, активність особистості, цілеспрямованість, врівноваженість, бажання працювати зі школярами, здатність не розгубитися в екстремальних ситуаціях, чесність, справедливість, сучасність, педагогічний гуманізм, ерудиція, педагогічний такт, толерантність, дисциплінованість, педагогічний оптимізм.

Незважаючи на значну кількість праць, присвячених питанню професійно важливих якостей педагога, єдиного підходу в сучасній науці не існує.

Враховуючи це **метою статті** є визначення сукупності особистісних характеристик, розвиток яких сприятиме ефективному виконанню педагогом його професійних функцій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Узагальнюючи результати теоретичного дослідження нами були виділені особистісні якості, що найбільшою мірою забез-

печують ефективну професійну діяльність педагога: толерантність, низька конфліктність, впевненість в собі, комунікабельність, емпатійність, рефлексивність, емоційна стабільність.

Толерантність розглядається як доброзичливе або принаймні терпиме, стримане ставлення до чогось; в соціальних відносинах – до індивідуальних та групових відмінностей. Світоглядною основою толерантності є цінування різноманітності – природної, індивідуальної, суспільної, культурної [5].

Ми розглядаємо толерантність як особливо важливу особистісну рису педагога, оскільки саме завдяки їй можливим є адекватне сприйняття різних суб'єктів навчального процесу. Саме толерантність створює передумови для сприймання учня на основі гуманістично-орієнтованого підходу, який передбачає побудову з ним взаємодії як з рівною особистістю. Толерантність прийняття як позитивних рис так і недоліків учня. При цьому недоліки не викликають активного неприйняття, а розглядаються як частина особистості, що може компенсуватись наявністю соціально схвалюваних рис.

О. О. Ставицький [13] пропонує класифікацію видів толерантності, яку можна використати і для аналізу її проявів в стосунках вчителя і учня.

Вроджена толерантність взаємопов'язана з такими рисами характеру, як стриманість, товарицькість, емпатійність, альтруїс-

тичність. Вона є передумовою побудови гармонійних стосунків з оточуючими, використання при взаємодії з ними конструктивних форм встановлення контакту, розуміння потреб та мотивів вчинків особистості, що значною мірою відрізняється від толерантної людини. Вроджена толерантність сприяє тому, що вчителю легко знайти спільну мову з різними учнями, включаючи тих, хто порушує дисципліну та демонструє прояви девіантної поведінки.

Набута толерантність формується в процесі соціалізації та передбачає прищеплення терпимого ставлення до оточуючих. В цьому випадку толерантне ставлення до учнів не є природною реакцією вчителя на ситуацію взаємодії з учнем, а є соціально виробленою стратегією поведінки в тій чи іншій ситуації.

Толерантність ідентичності в контексті взаємодії вчителя з учнем формується на основі знаходження спільних з ним ознак, рис характеру, мотивів поведінки. Це сприяє зближенню з учнем, кращому розумінню його потреб та детермінант вчинків, допомагає налагодити з ним контакт та встановити продуктивну взаємодію.

Конструктивна толерантність передбачає усвідомлення і прийняття свого негативного ставлення до учня та пошук шляхів його подолання. Виявлення передумов формування неадекватного сприйняття та оцінки іншої особистості є необхідною умовою налагодження з нею взаємодії, розширення уявлень

про неї, пошуку позитивних рис, які компенсували б певні недоліки.

Адаптивна толерантність проявляється у звиканні до контактів з учнем, який раніше викликав негативні емоції та неприйняття. Вона ґрунтується на кращому його пізнанні, аналізі внутрішніх мотивів, що лежать в основі деструктивної поведінки, пошуку шляхів налагодження стосунків та взаєморозуміння.

Толерантність як систему установок можна розглядати як сукупність уявлень про учня, на основі яких і формується ставлення до нього вчителя. Якщо такі установки носять негативний характер, це призводить до неможливості адекватної оцінки особистості учня. Тобто вчитель помічає лише ті вчинки та поведінкові прояви, які відповідають сформованим в нього уявленням про цього школяра, тоді як дії, що не вкладаються в цей стереотип вчителем нівелюються та сприймаються як незначущі. Відповідно, якщо в педагога сформувались позитивні установки щодо конкретного учня, він буде акцентувати увагу на його успіхах та соціально схвалюваних діях, якщо ж установки негативні – вчитель буде звертати увагу на девіантні вчинки учня. В будь-якому випадку наявність установки заважає вчителю об'єктивно оцінити ситуацію, проаналізувати справжні мотиви вчинків школяра. В цьому контексті доцільніше говорити про справжню толерантність, розглядаючи її як установку на побудову конструктивної взаємодії з учнем, не залежно від контексту взає-

модії.

Конформну толерантність слід розглядати як демонстрацію соціально бажаних форм поведінки при відсутності толерантності як особистісної риси. У цьому випадку вчитель буде терпимо ставитись до учня який викликає в нього антипатію, однак ставлення до нього не зміниться.

Активна толерантність проявляється в тому, що вчитель є небайдужим до учнів, має внутрішню мотивацію до кращого їх пізнання, розуміння потреб та мотивів вчинків, сприймає кожного школяра перш за все як особистість, прагне виділити в ньому сукупність позитивних рис та орієнтується саме на них при побудові контактів. Педагог якому притаманна активна толерантність терпимо ставиться навіть до самих «важких» учнів, використовує при спілкуванні з ними гуманістично-орієнтований підхід.

Пасивна толерантність передбачає внутрішню байдужість до учнів, відсутність мотивації до їх кращого пізнання та розуміння, однак при цьому вчитель намагається демонструвати терпиме ставлення до них, не проявляти свого незадоволення щодо певних особистісних властивостей школяра.

Природна толерантність є імпульсом педагога при взаємодії з учнем та виникає в ситуаціях, коли школяр викликає швидше симпатію ніж антипатію. При цьому в даному випадку, на нашу думку, не можна говорити про толерантність у чистому вигляді, оскільки

це поняття передбачає певний комплекс реакцій на особистість чи подію, що оцінюється негативно, однак породжує терпимість.

Проблемна толерантність демонструється у випадках, коли взаємодія з учнем викликає в педагога негативні емоції та незадоволення, що однак не проявляється, а поведінка учня пояснюється з урахуванням прихованих мотивів та потреб.

Іншою особистісною рисою, що має важливе значення при виконанні педагогом своїх професійних функцій, є низька конфліктність.

На противагу конфліктній особистості, людина з низьким рівнем конфліктності характеризується врівноваженістю, стресостійкістю, стабільним емоційним фоном, що є необхідною передумовою для успішного виконання професійних функцій педагогом, оскільки взаємодія з дітьми вимагає прояву витримки, вміння контролювати свої емоції та не допускати імпульсивних вчинків.

Формування низької конфліктності педагога допоможе йому подолати негативні наслідки стресових ситуацій, уберегти себе від дезінтеграції, створити основу для внутрішньої гармонії, високої працездатності, підвищити успішність своєї професійної діяльності.

Аби не реагувати на конфліктогенні ситуації, педагог має перевести свою енергію в іншу форму діяльності, зайнятись тим, що дасть можливість зняти емоційну напругу, адже основою стресостійкої життєвої стратегії

педагога є пошукова активність, яка проявляється в соціально прийнятних формах.

Знизити конфліктність, зберегти позитивний психологічний стан і зміцнити власне здоров'я можна за допомогою релаксації (аутотренінг, медитація, кольоротерапія, ароматерапія, йога, творчі спроби самовираження), рекреації (фізкультура, дихальні вправи); катарсису.

Сучасна наука також пропонує сукупність методів зниження конфліктності: соціально-психологічний ресурс (позитивне соціальне оточення); психологічна освіченість і культура особистості; особистісні ресурси (активна мотивація подолання стресу, сила «Я-концепції», самоповага, позитивність і раціональність мислення тощо); інформаційні та інструментальні ресурси (здатність контролювати ситуацію, здатність до адаптації, інтерактивні техніки змін себе та навколишньої ситуації тощо); матеріальні ресурси (стабільність оплати праці, рівень матеріального доходу, безпека життя); характер і способи подолання стрес-ситуацій [7].

Впевненість в собі також можна розглядати як запоруку успішного виконання педагогом своєї діяльності.

Впевненість у собі є властивістю особистості, ядром якої виступає позитивна оцінка індивідом власних навичок та здібностей як достатніх для досягнення значущих для нього цілей та задоволення потреб. Важливим при формуванні впевненості у собі є не стільки

об'єктивний життєвий успіх, статус тощо, скільки суб'єктивна позитивна оцінка результатів власних дій та оцінки, що надходять з боку значущих людей. Позитивні оцінки якості й ефективності власних навичок та здібностей визначають соціальну сміливість у постановці нових цілей та визначенні завдань, а також ініціативу, з якою людина береться за їхнє виконання. Важливою є наявність позитивного образу «Я», що включає прийняття себе, адекватну самооцінку, прийняття відповідальності за власні рішення та життя в цілому, турботу про своє «Я» як духовне, так і фізичне, задоволеність собою та життям, доброзичливість, спокій та самодостатність [4].

Педагоги, яким притаманна впевненість в собі, високо оцінюють свій духовний потенціал, багатство свого внутрішнього світу. Вони схильні сприймати себе як індивідуальність і цінувати власну неповторність. Упевненість в собі допомагає протидіяти впливам середовища, раціонально сприймати критику на свою адресу. Високий рівень самовпевненості свідчить про віру у власні сили та можливості. Такі педагоги ставляться до себе, як до самостійної, вольової і надійної людини, яка знає, що їй є за що себе поважати. В них переважає позитивне оцінювання власних можливостей і здібностей.

Основним джерелом розвитку особистості, регулятором досягнень і успіхів, впевнені в собі педагоги вважають себе. Вони переживають власне «Я», як внутрішню опору, яка

координує і скеровує всю активність, організовує поведінку і стосунки з людьми, що дає можливість прогнозувати свої дії і наслідки контактів, що виникають. Вони відчують здатність протистояти зовнішнім впливам, їм властивий контроль над емоційними реакціями й переживаннями з приводу себе.

Однією з рис, яка повинна бути притаманна педагогу, є комунікабельність.

Комунікабельність – здатність людини до плідної взаємодії з іншими людьми; товарицькість [10]. Компонентами професійно-педагогічної комунікабельності вчителя є: стійка потреба в систематичній різноманітній комунікації з дітьми в найрізноманітніших сферах; взаємодія загальнолюдських і професійних елементів комунікативності; емоційне задоволення на всіх етапах процесу комунікації; наявність здібностей до здійснення комунікації; прагнення до набуття комунікативних навичок і вмінь.

До універсальних якостей особистості вчителя, що реалізуються через високий комунікативний потенціал належать: рівень ціннісного ставлення до професійно-педагогічної комунікації, який характеризується відображенням у свідомості особистості позитивної значущості комунікативних знань, уявлень, переконань, емоцій, ціннісних орієнтацій, дій людини, що забезпечується осмисленням здобутого в комунікативній діяльності особистісного досвіду; комунікативна спрямованість, яка визначає комунікативну діяльність, пер-

спективу цілеспрямованого розвитку комунікативної діяльності; психологічна підготовленість, яка передбачає наявність у вчителя певних властивостей, що сприяють ефективному вивченню і впливу на внутрішній світ учнів, оптимальному управлінню учнівськими колективами; доброзичливість, інтерес до роботи з дітьми, без чого неможливі успіхи у навчально-виховній роботі вчителя, його задоволення від роботи [10].

Емпатійність також виступає однією з складових професійної компетентності вчителя. Її розуміють як сталу особистісну якість, що виявляється у здатності до співпереживання, співчуття та гуманних вчинків стосовно будь-яких осіб, які потребують підтримки та сприяння [8].

Емпатія у структурі особистості вчителя може і повинна розглядатися, з одного боку, як переживання що ситуативно виникає, а з другого – як стійка індивідуальна якість, спрямованість особистості, що виявляється в готовності вчителя проявити емоційне тепло, співпереживання, співчуття, сприяння учневі. Зрозуміло, що така душевність педагога допомагає йому розвивати душевність школяра. Таким чином, емпатійність необхідно розглядати як одну із провідних характеристик особистості педагога [6].

Як зазначає А. Е. Штейнмец, у структурі педагогічної майстерності слабо проявляється та форма емпатії, яка спрямована від дорослого до дитини і яку можна назвати

«міжвіковою низхідною емпатією» [14]. Виступаючи у якості компонента мислительного процесу, вона обумовлює необхідний рівень розв'язання педагогічних проблем, які потребують орієнтації у психології школяра, розуміння його особистості. Вчителі із нерозвиненою емпатією нерідко допускають педагогічну нетактовність, застосовують невиправдані покарання. Вони не здатні стати на місце дитини, не вміють орієнтуватися у світі значимих для учня переживань.

Однією з важливих особистісних рис, які повинні бути притаманні педагогу, є рефлексивність. Можна виділити декілька типів рефлексії.

Кооперативна рефлексія забезпечує проектування колективної діяльності і кооперацію спільних дій суб'єктів діяльності. При цьому рефлексія розглядається як «вивільнення» суб'єкта з процесу діяльності, як його «вихід» у зовнішню, нову позицію як по відношенню до колишньої, вже виконаної діяльності, так і по відношенню до майбутньої, проєктованої діяльності з метою забезпечення взаєморозуміння і узгодженості дій в умовах спільної діяльності. При такому підході акцент ставиться на результати рефлексувань, а не на процесуальні моменти прояву цього механізму.

Комунікативна рефлексія розглядається у зв'язку з проблемами соціальної перцепції і емпатії у спілкуванні. Вона виступає як найважливіша складова спілкування і міжособистіс-

ного сприйняття, яка характеризується як специфічна якість пізнання людини людиною.

Особистісна рефлексія досліджує власні вчинки суб'єкта, образи власного «Я» як індивідуальності. Особистісний тип рефлексії має функцію самовизначення особистості. Особистісний ріст, розвиток індивідуальності відбувається саме в процесі усвідомлення сенсу, який реалізується в конкретному сегменті життєвого процесу. Процес самопізнання, у вигляді осягнення своєї «Я-концепції» призводить до обґрунтування особистісного права на зміну заданої моделі поведінки, діяльності, з урахуванням особливостей ситуації.

Предметом інтелектуальної рефлексії є знання про об'єкт і способи дії з ним. Інтелектуальна рефлексія розглядається переважно в педагогічній та інженерній психології у зв'язку з проблемами організації когнітивних процесів переробки інформації та розробки засобів навчання рішення типових задач [3].

Для розвитку педагогічної рефлексії важливим є визначення педагогічних умов. Однією з них є спеціально організована рефлексивна діяльність педагога. Іншою педагогічною умовою є наявність рефлексивного середовища. Рефлексивне середовище – це певна система умов розвитку особистості, що відкриває перед нею можливість самодослідження і самокорекції соціально-психологічних і професійних ресурсів. Ще однією умовою розвитку педагогічної рефлексії є активізація міжсуб'єктних відносин між учасниками реф-

лексивної діяльності. Особливість стосунків в педагогічному процесі в умовах рефлексивної діяльності передбачає, що і вчитель і учень виступають суб'єктами діяльності, коли їх загальна діяльність протікає синхронно і кожен доповнює і збагачує діяльність один одного, зберігаючи своєрідність своїх дій. Саме в таких взаємопереходах суб'єктно-об'єктних відносин в суб'єктно-суб'єктні і полягає складність механізмів розвитку професійної рефлексії педагога. Умовою розвитку педагогічної рефлексії також є актуалізація рефлексивності педагога, що передбачає аналіз потреби в перегляді власної професійної позиції. Подібна актуалізація припускає, що завдяки рефлексії педагог виходить з поглинання самою професією, що допомагає подивитися на неї з позиції іншої людини, виробити відповідне ставлення до неї, і, нарешті, зайняти позицію поза нею, над нею, для судження про неї [3].

Емоційна стабільність також є необхідною передумовою ефективного виконання педагогом своїх професійних функцій. Проблема емоційної стійкості педагога є надзвичайно важливою, оскільки діяльність педагога відноситься до типу стресогенних, що вимагає значних ресурсів самоконтролю і саморегуляції та сприяє процесу успішної адаптації до професійної діяльності. Емоційну стійкість розуміють як властивість особистості, що сприяє успішному здійсненню діяльності в емоційно-генних умовах. Поняття емоційної стійкості тлумачиться як власне психологічна характе-

ристика, що відноситься до емоційної сфери особистості, як досягнення емоціями оптимального ступеня інтенсивності, здатність до збереження оптимального емоційного напруження в стресових умовах.

Емоційна стійкість є складною і об'ємною якістю особистості. В ній об'єднано цілий комплекс здібностей, широке коло різнорівневих явищ. Під стійкістю розуміють здатність протистояти труднощам, зберігати віру в себе в ситуаціях фрустрації і постійний (достатньо високий рівень) настроя.

Термін «емоційна стійкість» діяльності педагога позначає синтез властивостей і якостей особистості, що дозволяє впевнено і самостійно в різних емоційних умовах виконувати свою професійну діяльність. Володіти емоційною стійкістю в професійній педагогічній діяльності – це значить в умовах постійних змін умов діяльності швидко орієнтуватися, знаходити оптимальне рішення в складних нестандартних ситуаціях і зберігати при цьому витримку і самоконтроль [1].

У процесі педагогічної діяльності емоційна стійкість зменшує негативні емоційні впливи, попереджує стрес, сприяє появі готовності до дій в напружених ситуаціях. Це один із психологічних факторів надійності, ефективності і успіху в екстремальних обставинах професійної діяльності педагога [1].

Висновок: основою педагогічної компетентності вчителя є сукупність особистісних рис та властивостей, які забезпечують

ефективне виконання ним професійних функцій, створюють передумови для особистісного росту, встановлення конструктивних контактів з суб'єктами педагогічної взаємодії.

Перспективним напрямком дослідження є розробка програми розвитку професійно важливих якостей педагога.

Перелік використаних джерел:

1. *Аболин Л.М.* Психологические механизмы эмоциональной устойчивости человека / Л.М. Аболин. – Казань, 1987. – 262 с.
2. *Баранюк Е.Г.* Залог успеха. Управление собственными ресурсами. Элективный курс / Е.Г. Баранюк, Н.В. Воронова. – М.: Просвещение, 2009. – 176 с.
3. *Варламова Е.П.* Рефлексивная диагностика в системе образования / Е.П. Варламова, С.Ю. Степанов // Вопросы психологии, 1997. – № 5. – С. 28-44.
4. *Грисенко Н. В.* Роль позитивних цінностей і властивостей особистості у попередженні емоційного вигорання педагога : моногр. / Н. В. Грисенко, Е. Л. Носенко. – Д. : Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2012. – 164 с.
5. *Липатова Н. О.* Формирование педагогической толерантности студентов – будущих учителей иностранного языка : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Н.О. Липатова. – Самара, 2007. – 220 с.
6. *Максимець С. М.* Місце емпатії в професіограмі вчителя / С.М. Максимець // Психологія: Зб.наук.праць НПУ ім. М.П.Драгоманова. – Вип.4 (7). – К., 1999. – С.67-72.
7. *Марковець О. Л.* Психологічні особливості і професійного стресу та попередження його виникнення у майбутніх вчителів : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / О.Л. Марковець ; Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – К., 2005. – 30 с.
8. *Маценко Ж.* Емпатійність як духовна якість особистості: теоретична модель та технології формування / Ж. Маценко // Психологічна газета. – 2006. – № 23. – С. 9-23.
9. *Мижериков Р. А.* Введение в педагогическую деятельность: Учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений / Р.А. Мижериков, М.Н. Ермоленко. – М.: Педагогическое общество России, 2002. – 268 с.
10. *Психологический словарь* / Под ред. В. П. Зинченко, Б. Г. Мещерякова. – М.: Педагогика Прес, 1997. – 423 с.
11. *Свідерська Г. М.* Розвиток емпатії у студентів педагогічного вузу як майбутніх учителів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.textreferat.com/referat-10925-4.html>
12. *Сластенин В. А.* Педагогика: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов; Под ред. В.А. Сластенина. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 576 с.
13. *Ставицький О. О.* Психологія гандикапізму / О.О. Ставицький. – Рівне: Принт Хаус, 2011. – 376 с.
14. *Штейнмец А. Э.* Развитие эмпатии в психологической подготовке учителя / А.Э. Штейнмец // Вопросы психологии. – 1983. – №2. – С.79-83.

References (Transliteration):

1. *Abolin L. M.* Psihologicheskie mehanizmy emotsionalnoy ustoychivosti cheloveka / L.M. Abolin. – Kazan, 1987. – 262 s.
2. *Baranyuk E. G.* Zalog uspeha. Upravlenie sobstvennyimi resursami. Elektivnyiy kurs / E.G. Baranyuk, N.V. Voronova. – M.: Prosveschenie, 2009. – 176 s.
3. *Varlamova E. P.* Refleksivnaya diagnostika v sisteme obrazovaniya / E.P. Varlamova, S.Yu. Stepanov // Voprosy psihologii, 1997. – # 5. – S. 28-44.
4. *Grisenko N. V.* Rol pozitivnih tsInnostey i vlastivostey osobistosti u poperedzhenni emotsiyного vigoryannya pedagoga : monogr. / N. V. Grisenko, E. L. Nosenko. – D. : Vid-vo DnIpro Petr. nats. un-tu, 2012. – 164 s.

5. *Lipatova N. O.* Formirovanie pedagogicheskoy tolerantnosti studentov – buduschih uchiteley inostrannogo yazyika : dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.08 / N.O. Lipatova. – Samara, 2007. – 220 s.

6. *Maksimets S. M.* Mİstse empatiyi v profesiogrami vchitelya / S.M. Maksimets // PsihologIya: Zb.nauk.prats NPU Im. M.P.Dragomanova. – Vip.4 (7). – K., 1999. – S.67-72.

7. *Markovets O. L.* PsihologIchnI osoblivostI profeslynogo stresu ta poperedzhennya yogo viniknennya u maybutnIh vchitelIv : avtoref. dis. ... kand. psihol. nauk : 19.00.07 / O.L. Markovets ; NatsIonalniy pedagogIchniy unIversitet ImenI M.P. Dragomanova. – K., 2005. – 30 s.

8. *Matsenko Zh.* Empatiynist yak duhovna yakist osobistosti: teoretichna model ta tehnologiyi formuvannya / Zh. Matsenko // PsihologIchna gazeta. – 2006. – # 23. – S. 9-23.

9. *Mizherikov R. A.* Vvedenie v pedagogicheskuyu deyatelnost: Uchebnoe posobie dlya studentov pedagogicheskikh uchebnykh zavedeniy / R.A. Mizherikov, M.N. Ermolenko. – M.: Pedagogicheskoe obschestvo Rossiii, 2002. – 268 s.

10. *Psihologicheskiy slovar* / Pod red. V. P. Zinchenko, B. G. Mescheryakova. – M.: Pedagogika Pres, 1997. – 423 s.

11. *Sviderska G. M.* Rozvitok empatiyi u studentiv pedagogichnogo vuzu yak maybutnIh uchitelIv [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu:

<http://ua.textreferat.com/referat-10925-4.html>

12. *Slastenin V. A.* Pedagogika: Ucheb. posobie dlya stud. vyssh. ped. ucheb. zavedeniy / V. A. Slastenin, I. F. Isaev, E. N. Shiyonov; Pod red. V.A. Slastenina. – M.: Izdatelskiy tsentr «Akademiya», 2002. – 576 s.

13. *Stavitskiy O. O.* PsihologIya gandikapIzmu / O.O. Stavitskiy. – Rivne: Print Haus, 2011. – 376 s.

14. *Shteynmets A. E.* Razvitie empatii v psihologicheskoy podgotovke uchitelya / A.E. Shteynmets // Voprosyi psihologii. – 1983. – #2. – S.79-83.

Kaminska Olga

Doctor of Psychological Sciences, associate professor, assistant professor of general psychology and psychodiagnostics at Rivne State Humanitarian University, Rivne, (Ukraine)

PSYCHOLOGICAL ANALYSIS OF PROFESSIONAL QUALITIES OF THEACHERS

ABSTRACT

The analysis of psychological characteristics that improve increase of a teacher's efficiency and optimize the process of its professional functions realization is carried out in the article. The totality of professional important qualities that promote to the personality's successful self-realisation identity in the field of pedagogics is determined. The role of such characteristics as tolerance, low conflict, confidence, sociability, empathy, reflexivity, emotional stability is made clear in the process of the teacher's professional self-realisation. The necessity of these characteristics development in the context of realisation of the personal-oriented approach which allows to establish and to maintain harmonious mutual relation with the subjects of the pedagogical process, to expose a student's potential, to direct it to development and improvement of its skills. It was determined that humanization of education, which is manifested actively in recent years, requires reconstruction by the teachers of various aspects of their activities. First of all, consciousness of own important professional qualities based on reflection should be in the centre of this

reconstruction. The teacher's profессиograms, proposed by different authors are analyzed. The place in the system of the self-realised tendencies of a teacher, qualities of social and professional pedagogical orientation, appropriate skills and abilities (structural, organizational, communication, research, applied). The impact on the process of effective activity of a teacher of psychological, social, physical, scientific, theoretical and practical readiness is determined. The attention to the personal qualities of a teacher that improve efficiency of his professional activity is focused. The author of the article emphasized that the basis of pedagogical competence of teacher is combination of personal features and characteristics that ensure efficient performance of professional functions, create preconditions for personal growth, establish constructive contacts with the subjects of pedagogical interaction.

Key words: professional quality, profессиogram, professional self-realization, professional self-improvement.

Каминская Ольга Владимировна

Доктор психологических наук, доцент, доцент кафедры общей психологии и психодиагностики Ровенского государственного гуманитарного университета, г. Ровно (Украина)

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПРОФЕССИОНАЛЬНО ВАЖНЫХ КАЧЕСТВ ПЕДАГОГА

Аннотация. В статье проводится анализ психологических характеристик, способствующих повышению эффективности деятельности

сти педагога, оптимизирующих процесс выполнения им своих профессиональных функций. Определена совокупность профессионально важных качеств, способствующих успешной самореализации личности в сфере педагогической деятельности. Освещена роль таких характеристик, как толерантность, низкая конфликтность, уверенность в себе, коммуникабельность, эмпатийность, рефлексивность, эмоциональная стабильность, в процессе профессиональной самореализации педагога. Подчеркнута необходимость развития указанных характеристик в контексте реализации личностно ориентированного подхода, как таких, которые позволяют устанавливать и поддерживать гармоничные отношения с субъектами педагогического процесса, раскрывать потенциал ученика, направлять его на развитие и совершенствование собственных способностей.

Ключевые слова: профессиональные качества, профессиограмма, профессиональная самореализация, профессиональное самосовершенствование.